

KUULUVA ORIMATTILA

Jokainen kuuluu. Jokaisen ääni kuuluu.

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma 2027-2030

Johdanto

Orimattilan kaupungin osallisuusohjelman valmistelu on käynnistynyt jo vuonna 2023 ohjaamaan kaupungin osallisuustyötä. Ohjelman pohjana toimivat Päijät-Hämeen alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2025-2029, Orimattilan laaja hyvinvointisuunnitelma 2027-2030, maakunnallinen osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma sekä muut alueelliset kohdennetut suunnitelmat. Ohjelma kytkeytyy myös Orimattilan kaupungin strategiaan ja arvoihin. Osallisuusohjelman sisältö ja tavoitteet ovat rakentuneet syksyllä 2025 toteutetun kyselyn sekä kesällä ja alkusyksystä 2026 asukailta kerätyn aineiston pohjalta.

Osallisuudesta on vaikea puhua mainitsematta tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tästä syystä ne sisältyvät ohjelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Aidosti osallistava kaupunki rakentuu siitä, että jokaisella on mahdollisuus osallistua yhteisön toimintaan, vaikuttaa yhteisiin asioihin ja kokea olevansa arvostettu osa yhteisöä.

Osallisuus ja yhteisöllisyys elävät ja voivat hyvin Orimattilassa. Ohjelman valmistelun aikana kerätty aineisto osoittaa, että osallisuus merkitsee orimattilalaisille ennen kaikkea yhteisöön kuulumista, kuulluksi tulemistä ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan elinympäristöönsä. Vastauksissa korostuivat yhteisöllisyys, turvallisuus, avoin vuorovaikutus sekä monipuoliset osallistumisen mahdollisuudet. Samalla aineisto nosti esiin yhdenvertaisuuden, saavutettavuuden ja kyläyhteisöjen merkityksen: osallisuuden tulee olla kaikkien saavutettavissa taustasta, iästä, toimintakyvystä tai asuinpaikasta riippumatta.

Orimattilalaiset haluavat vaikuttaa ja toimivat aktiivisesti asuinalueiden hyväksi ja elinvoiman lisäämiseksi. Kaupungin tehtävänä on varmistaa, että vaikuttamismahdollisuudet ovat saavutettavissa ja tiedossa, siitä eteenpäin vastuu siirtyy asukkaille. Yhdessä Orimattilasta on mahdollista rakentaa kaupungiksi, jossa jokainen kuuluu ja jokaisen äänellä on merkitystä, teeman mukaisesti.

Sisällys

Käsitteet	4
Osallisuuden muodot	5
Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelman tarkoitus ja tavoite	6
Osallisuuden muodot Orimattilassa	7
Nykytilanteen kuvaus	8
Aineiston keruu ja prosessikuvaus	9
Orimattila vuonna 2030	10
Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma/ Yhteenveto	11
Tavoitteet, painopisteet ja toimenpiteet	12
Ohjelman jalkauttaminen ja eteneminen	16
Ohjelman seuranta, arviointi ja raportointi	17

Käsitteet

Osallisuus on kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallinen ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Hän tulee kuulluksi itsenään ja vaikuttaa elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin.

Kuntalaki velvoittaa kuntia luomaan edellytykset asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa.

Lähteet:
Osallisuuden edistäjän opas
Kuntalaki

Tasa-arvo tarkoittaa sitä, että kaikkia ihmisiä tulee kohdella samanarvoisesti ja varmistaa samat oikeudet, mahdollisuudet ja kohtelu sukupuolesta riippumatta. Tasa-arvoon kuuluu velvollisuus edistää sukupuolten välistä tasapuolista kohtelua.

Tasa-arvolaki kieltää syrjinnän muun muassa sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun, raskauden, synnytyksen, vanhemmuuden ja perheenhuoltovelvollisuuden perusteella.

Lähteet:
tasa-arvo.fi
Tasa-arvolaki

Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta esimerkiksi heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, ihonväristään, kielestään, uskonnostaan, vammaisuudestaan tai seksuaalisesta suuntautumisestaan.

Yhdenvertaisuus on Suomen perustuslakiin kirjattu perusoikeus, tarkemmin se on määritetty yhdenvertaisuuslaissa.

Lähteet:
yhdenvertaisuus.fi
Yhdenvertaisuuslaki

Osallisuuden muodot

**Mistä on kyse?
Mihin ja miten
voin vaikuttaa?**

Tieto-osallisuus

Mahdollisuus vastaanottaa
ja tuottaa tietoa
vuorovaikutuksellisesti

Mm. asukasinfot, -
tilaisuudet, kaupungin
viestintä

Suunnitteluosallisuus

Mahdollisuus
osallistua suunnitteluun
ennen tehtyä päätöstä

Mm. osallistuva budjetointi,
yhteiskehittäminen,
kumppanuuspöydät ja
kyselyt

**Miten asia
voidaan ratkaista?
Missä roolissa
minä olen?**

**Kuka päättää?
Miten voin
vaikuttaa
päätöksiin?**

Päätöksenteko- osallisuus

Mahdollisuus vaikuttaa
päätöksentekoon ja tulla
kuulluksi omaan elämään
liittyvissä asioissa

Mm. äänestäminen,
kansalaisaktiivisuuden muodot

Toimintaosallisuus

Mahdollisuus toimia
ja olla osa yhteisöä ja
yhteiskuntaa

Mm. vapaaehtoistyö
kohtaamispaikkatoiminta,
3. sektorin toiminta

**Miten tämä
toteutuu?
Kuka tekee?
Mikä on roolini?**

Orimattilan kaupunki

@orimattilakaupunki

Osallisuuden muodot Orimattilassa

Tieto-osallisuus	Suunnitteluosallisuus	Päätöksenteko-osallisuus	Toimintaosallisuus
Organisaatio tuottaa riittävästi, selkeästi ja monikanavaisesti tietoa palveluista ja osallistumismahdollisuuksista.	Organisaatio tarjoaa ja käyttää riittävästi erilaisia ja monipuolisia tapoja osallistua toiminnan ja palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen.	Organisaatio tarjoaa ja käyttää riittävästi erilaisia ja monipuolisia mahdollisuuksia osallistua päätöksenteon valmisteluun ja päätöksentekoon.	Organisaatio tukee ja mahdollistaa konkreettisen osallistumisen.
Asukas saa ja hänellä on oikeus saada tietoa palveluista ja osallistumismahdollisuuksista sekä tuottaa niistä tietoa.	Asukas osallistuu itseään ja lähiympäristöään koskevaan toiminnan ja palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen.	Asukas osallistuu itseään ja lähiympäristöään ja palveluja koskevaan päätöksentekoon.	Asukas osallistuu konkreettisesti toimintaan omassa lähiympäristössään ja osallistuu palvelujen tuottamiseen eri tavoin
Toteutuu Orimattilassa mm.			
- Kaupungin tiedotuskanavat (Verkkosivut ja sosiaalinen media) - Kuulutukset - Yhteydenpito päättäjiin tai kaupungin työntekijöihin - Kaupungin palautteenantokanavat - Asukkaille suunnatut kyselyt - Keskustelutilaisuudet, asukas- ja kyläillat	- Asukas- ja kyläillat - Osallistuva budjetointi - Lasten parlamentti - Aluekumppanuuspöydät - Asukkaille suunnatut kyselyt - Yrittäjien aamukahvit - Päätösten vaikutusten arviointi (esim. yritys- ja lapsivaikutusten arviointi) - Kaavoituksen tilaisuudet (lakisääteiset osallistumis- ja arviointisuunnitelmat) - Kuntalaisaloitteet	- Osallistuva budjetointi - Vammais- ja vanhusneuvosto - Nuorisovaltuusto - Vaalit ja kansanäänestykset - Päättäjänä toimiminen - Kuulemistilaisuudet	- Osallistuminen tapahtumiin ja toimintaan - Vapaaehtoistoiminnan eri muodot - Urheiluseura- ja harrastustoiminta - Yhdistys- ja järjestötoiminta - Aluekumppanuuspöydät - Asuinalueiden, kylien ja yhteisten ympäristöjen kehittäminen (esim. aluekumppanuuspöytien kautta) - Vertais- ja muu ryhmätoiminta

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelman tarkoitus ja tavoite

Kaupungin tehtävänä on luoda edellytyksiä osallisuudelle sekä vahvistaa aktiivista kansalaisyhteiskuntaa. Osallisuuden kokemuksen tukeminen tuo kaupungin käyttöön arvokasta paikallistuntemusta, lisää käyttäjälähtöisyyttä palveluiden ja toimintojen suunnittelussa sekä vahvistaa kumppanuutta asukkaiden, yhteisöjen ja kaupungin välillä. Samalla se tukee kuntalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisiin asioihin ja vahvistaa kiinnostusta omaan elinympäristöön ja kotikaupunkiin. Tästä syystä on ollut tärkeä lähteä liikkeelle paikallisista tarpeista ja niiden kartoittamisesta.

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma toimii Orimattilan kaupungin osallisuustyön ohjenuorana ja käytännön työkaluna. Ohjelma määrittää osallisuustyön tavoitteet, toimenpiteet, vastuut ja seurannan vuosille 2027-2030. Ohjelman valmistelussa on kuultu laajasti eri kohderyhmiä, ja ohjelman tavoitteet perustuvat kuntalaisilta, yhteistyökumppaneilta ja muilta sidosryhmiltä kerättyyn aineistoon sekä maakunnallisiin ja paikallisiin suunnitelmiin.

Ohjelman toteuttamisesta vastaa Orimattilan kaupunki yhteistyössä eri toimialojen, yhteisöjen ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. Tarkemmat vastuut on määritelty ohjelman toimenpiteiden yhteydessä.

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma on laadittu nelivuotiskaudelle. Ohjelman toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain osana kaupungin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen seurantaa. Raportointi sisällytetään vuosittaiseen hyvinvointiraporttiin.

Ohjelmaa voidaan tarvittaessa päivittää asiantuntijatyönä toimintaympäristön muutosten, seurannan tulosten tai tunnistettujen kehittämistarpeiden perusteella, jotta se vastaa mahdollisimman hyvin sekä asukkaiden että kaupungin tarpeisiin.

Nykytilanteen kuvaus

Väestö ja aluekehitys

- Monipuolinen väestörakenne ja eri ikäryhmien tarpeet
- Vahva kyläverkosto ja kyläalueiden merkitys paikalliselle yhteisöllisyydelle
- Palvelujen saavutettavuuden kehittäminen koko kaupungin alueella
- Monimuotoistuva väestö paikallisyhteisön rikastuttajana
- Kotoutumisen ja osallisuuden vahvistaminen eri väestöryhmien keskuudessa

Työllisyys, koulutus ja osallisuus

- Työllisyyden ja työelämäosallisuuden tukeminen
- Nuorten koulutus- ja työelämäpolkujen vahvistaminen
- Syrjäytymisen ehkäisy ja varhainen tuki
- Osaava ja sitoutunut henkilöstö hyvinvoinnin edistämisen voimavarana
- Aktiivinen järjestö- ja yhdistyskenttä osallisuuden mahdollistajana

Hyvinvointi ja yhteisöllisyys

- Luontoympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet hyvinvoinnin edistämiseen
- Yhteisöllisyyttä vahvistavan toiminnan merkityksen kasvu
- Kuntalaisten aktiivinen kiinnostus osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- Kohtaamisten ja yhteisöjen merkitys hyvinvoinnille

Elinvoima ja tulevaisuuden mahdollisuudet

- Yritysmyönteinen toimintaympäristö
- Yrittäjyyden ja paikallisen elinvoiman kehittämismahdollisuudet
- Kaupungin ja yhteisöjen välinen yhteistyö elinvoiman vahvistamisessa
- Kuntalaisten osallistuminen tulevaisuuden Orimattilan rakentamiseen

Lähteet: Hyvinvointikertomus 2020-2024, Kuntabarometri 2024, työllisyysraportit

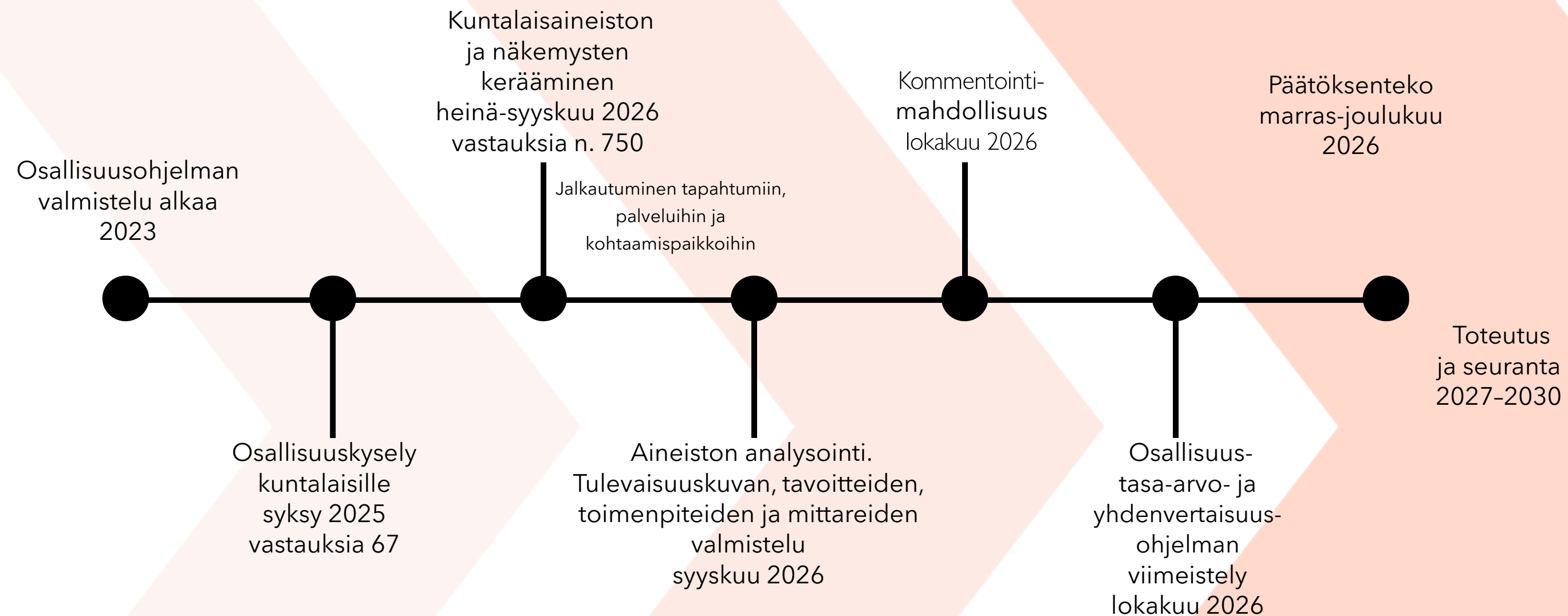
Orimattilan kaupunki

@orimattilakaupunki

Aineiston keruu ja prosessikuvaus

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelman valmistelua varten aineistoa kerättiin nykytilakartoituksen, sähköisten kyselyiden, osallisuuskoordinaattorin jalkautumisen sekä verkostojen ja vaikuttamistoimielinten kautta. Yhteensä aineistoa kertyi noin 800 vastauksen verran. Kerätty aineisto analysoitiin ja teemoiteltiin. Aineistosta nousi kolme keskeistä teemaa: yhteisöllisyys ja kohtaamiset, vaikuttaminen ja luottamus päätöksentekoon sekä kylien rooli. Näiden pohjalta muodostettiin tulevaisuuskuva sekä laadittiin ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjelmaluonnos lähetettiin lausuttavaksi lasten parlamentille, nuorisovaltuustolle, vammais- ja vanhusneuvostolle, aluekumppanuuspöydille, hyvinvointi- ja osallisuusjaostolle, HYTE-ohjausryhmälle, sivistys- ja elinvoimavaliokunnille sekä kaupungin johtoryhmälle. Lisäksi kaupungin sivuilla oli mahdollisuus kommentoida ohjelmaa. Saatujen kommenttien perusteella ohjelmaa täydennettiin ennen sen etenemistä päätöksentekoon.

Orimattila vuonna 2030

Tulevaisuustarina perustuu kerättyyn materiaaliin

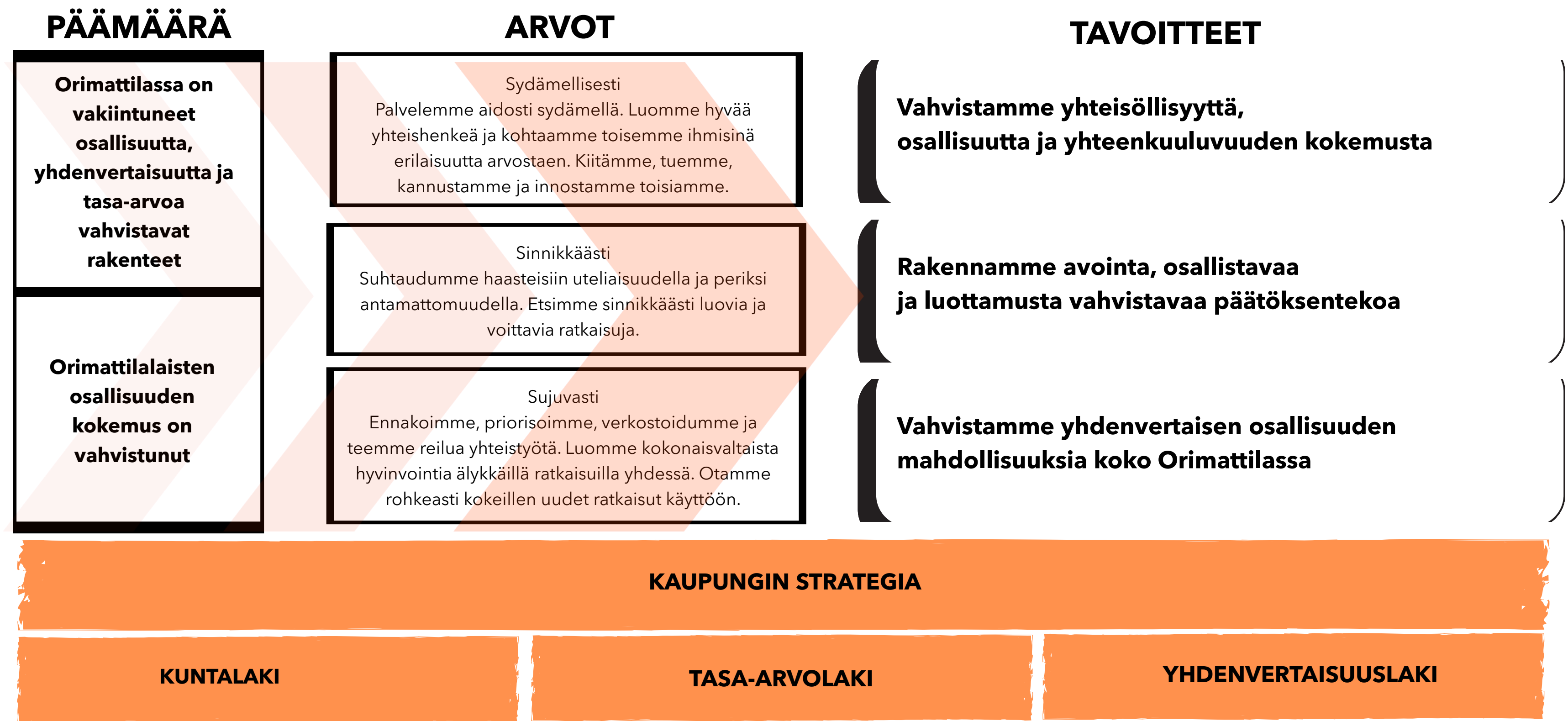
Orimattila on yhteisöllinen ja turvallinen kaupunki, jossa jokainen voi olla oma itsensä, kuulua joukkoon ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. Orimattilassa ihmiset kohtaavat arjessa, harrastuksissa, tapahtumissa ja kyläyhteisöissä.

Osallistumisen, harrastamisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ovat saavutettavia ja yhdenvertaisia kaikille iästä, taustasta tai asuinpaikasta riippumatta. Aukkaiden näkemyksiä kuunnellaan aidosti, ja ne näkyvät kaupungin kehittämisessä.

Yhteisöllisyys, luonto, turvallisuus ja aktiivinen yhdessä tekeminen tekevät Orimattilasta elinvoimaisen kaupungin, jossa on hyvä elää, osallistua, yrittää, tehdä työtä ja rakentaa tulevaisuutta yhdessä. Kaupunki houkuttelee uusia asukkaita vahvan yhteisöllisyyden, hyvän arjen ja monipuolisten osallistumismahdollisuuksien ansiosta.

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma / yhteenveto

Tavoitteet, painopisteet ja toimenpiteet (diat 13-15)

1. Vahvistamme yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden kokemusta

Orimattilassa jokaisella on mahdollisuus kokea kuuluvansa yhteisöön ja olevansa tärkeä osa kotikaupunkiaan.

Painopisteet:

Tuemme yhteisöllistä toimintaa ja kohtaamisia.

Ehkäisemme yksinäisyyttä ja edistämme yhteenkuuluvuuden kokemusta eri ikäryhmissä.

Vahvistamme kylien, kaupunginosien ja paikallisyhteisöjen osallisuutta.

Toimenpiteet:

- **Tuetaan yhteisöllisiä tapahtumia ja kohtaamispaikkatoimintaa.**
- **Vahvistetaan yhdistysten ja yhteisöjen toimintaedellytyksiä**
- **Edistetään asukkaiden ja kaupungin välistä vuoropuhelua aluekumppanuuspöytien sekä säännöllisten asukas- ja kyläiltojen avulla**

2. Rakennamme avointa, osallistavaa ja luottamusta vahvistavaa päätöksentekoa

Orimattilassa jokaisella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa riippumatta asuinpaikasta, iästä, toimintakyvystä, kielestä tai elämäntilanteesta.

Painopisteet:

Tarjoamme monipuolisia ja saavutettavia mahdollisuuksia osallistua kaupungin kehittämiseen.

Vahvistamme vuoropuhelua asukkaiden, päättäjien ja viranhaltijoiden välillä.

Edistämme päätöksenteon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

Viestimme osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista aktiivisesti ja selkeästi.

Toimenpiteet:

- **Kehitämme osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia eri kohderyhmille.**
- **Tuemme asukkaiden ja kaupungin välistä vuoropuhelua asukastilaisuuksien, aluekumppanuuspöytien, kohtaamisten ja digitaalisten kanavien avulla.**
- **Lisäämme päätöksenteon valmistelun ja vaikutusten avoimuutta kertomalla valmistelun etenemisestä, päätösten perusteista ja osallistumisen vaikutuksista**
- **Vahvistamme osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista viestimistä**

3. Vahvistamme yhdenvertaisen osallisuuden mahdollisuuksia koko Orimattilassa

Asukkaat voivat osallistua kaupungin kehittämiseen ja kokevat, että heidän näkemyksillään on merkitystä.

Painopisteet:

Huomioimme yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden kaikissa osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksissa.

Vahvistamme osallisuutta yhdessä järjestöjen, yhteisöjen ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Laajennamme osallistumisen mahdollisuuksia eri väestöryhmille, erityisesti tavoittaen ne, jotka osallistuvat harvemmin.

Viestimme osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista saavutettavasti, monikanavaisesti, vuorovaikutuksellisesti ja selkeästi.

Toimenpiteet:

- Kehitämme osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta.
- Teemme yhteistyötä järjestöjen, yhteisöjen ja muiden toimijoiden kanssa eri väestöryhmien tavoittamiseksi.
- Edistämme eri kieli-, ikä- ja väestöryhmien mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa.
- Kehitämme osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista viestimistä eri kanavissa ja eri kohderyhmille.
- Kehitämme tiedolla johtamista säännöllistä osallisuustietoa keräämällä.

Ohjelman jalkauttaminen ja eteneminen

Osallisuus-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelma käytäntöön

Tavoitteiden ja toimenpiteiden läpikäyminen ja jalkauttaminen:

- Organisaatiotasolla
- Toimialatasolla
- Tiimitasolla
- Työntekijätasolla

Asetetaan toimialakohtaiset toimenpiteiden mittarit

Edellisvuoden raportointi hyvinvointisuunnitelman yhteydessä

Tarvittaessa tavoitteiden tai toimenpiteiden muokkaaminen asiantuntijatyönä

Toimialakohtaisten toimenpiteiden arviointi ja raportointi ja uusien asettaminen.

Edellisvuoden raportointi hyvinvointisuunnitelman yhteydessä

Tarvittaessa tavoitteiden tai toimenpiteiden muokkaaminen asiantuntijatyönä

Toimialakohtaisten toimenpiteiden arviointi ja raportointi ja uusien asettaminen.

Edellisvuoden raportointi hyvinvointisuunnitelman yhteydessä

Uuden ohjelman kokoaminen.

Uusi ohjelma täytäntöön 2031

Ohjelman seuranta, arviointi ja raportointi

Osallisuus-, tasa-arvo- ja hyvinvointiohjelma on Orimattilan kaupungin strategiaa toteuttava ohjelma, jonka tavoitteiden etenemistä seurataan vuosittain osana hyvinvointiraportointia. Ohjelman seuranta kytketään kaupungin hyvinvointityön raportointiin ja sen vuosittaiseen käsittelyyn.

Vuonna 2027 ohjelma jalkautetaan osaksi kaupungin toimintaa. Tavoitteet ja toimenpiteet käydään läpi toimialoilla, palvelualueilla ja työyhteisöissä. Samalla määritellään toimialakohtaiset toimenpiteet ja niiden seuranta.

Vuosina 2028-2030 osallisuusohjelman toteutumisesta raportoidaan vuosittain hyvinvointiraportin yhteydessä.

Raportoinnissa tarkastellaan:

- ohjelman tavoitteiden etenemistä
- toimialakohtaisten toimenpiteiden toteutumista
- kuntalaisilta, vaikuttamistoimielimiltä ja yhteistyökumppaneilta saatua palautetta
- mahdollisia uusia kehittämistarpeita
- Vuosittain tehtävän kyselyn mukainen osallisuuden kokemus on vahvistunut edelliseen vuoteen verrattuna /Pystyn vaikuttamaan (joihinkin) elinympäristöni asioihin (%)

Raportoinnin perusteella tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan tarkistaa ohjelmakauden aikana toimintaympäristön muutosten, arviointitiedon tai tunnistettujen kehittämistarpeiden perusteella.

Ohjelmakauden viimeisenä vuonna 2030 laaditaan kokonaisarvio ohjelman toteutumisesta sekä valmistellaan seuraavan valtuustokauden osallisuusohjelma.